

Rotterdamers, maar dat dat hun integratie en maatschappelijk succes helemaal niet in de weg staat.

Gelukkig hebben de samenstellers dus ook auteurs toegelaten die (zij het impliciet) kritisch zijn op hun eigen uitgangspunten. Beide bundels zijn interessant, mede omdat zij de tegenspraak zelf organiseren. Zij zijn bovendien ook voor de niet ingewijden uitstekend leesbaar. Dat Bert Bakker ze alle twee in eenzelfde opmaak heeft uitgegeven zou er op kunnen wijzen dat dit het begin van een reeks is, maar daarvoor worden verder geen aanwijzingen gegeven.

Ad Knotter

Sociaal Historisch Centrum voor Limburg / Universiteit Maastricht

Jacco Pekelder, *Sympathie voor de RAF. De Rote Armee Fraktion in Nederland, 1970-1980* (Amsterdam: Mets & Schilt, 2007) 367 p. ISBN 978-90-5330-579-9.

De Utrechtse historicus Jacco Pekelder, tot voor kort verbonden aan het Duitsland Instituut, heeft een leesbaar en leerzaam boek geschreven over de acties, meningen en gevoelens in Nederland rondom de Duitse terroristische organisatie Rote Armee Fraktion. Pekelder is op verschillende terreinen actief. In de eerste plaats geeft hij een schets van het radicale politieke klimaat in de Bondsrepubliek en in Nederland. In de tweede plaats maakt hij een nauwgezette reconstructie van de gebeurtenissen in de jaren zeventig en de fase 1977-1978 in het bijzonder. In de derde plaats probeert hij de sympathie voor de RAF in Nederland te verklaren. In de laatste plaats evalueert hij het Nederlandse beleid destijds en trekt hij enkele conclusies over de manier waarop een overheid met terrorisme om kan gaan.

Pekelders historische schets van de jaren zestig en zeventig is een inleiding die in deze omvang en diepgang nog niet in het Nederlands bestond. Hij beschrijft het ontstaan van het terrorisme uit studentenbeweging, rebellerende jeugdcultuur, derde wereld cultus en romantisch radencommunisme. Ook geeft hij een drietal biografische schetsen van de in Nederland gevangen genomen terroristen: Knut Folkerts, Gert Schneider en Christoph Wackernagel. In deze schetsen gaat Pekelder dieper in op zowel het politiek-culturele klimaat van de Bondsrepubliek als op het individuele radicaliseringsproces. Duidelijk is dat onvrede over de gebrekkige denazificatie en de trouw aan de grote bondgenoot Amerika hierin een belangrijke rol speelden. Maar ook individuele lotgevallen zijn van invloed op deze radicalisering: ondanks een behoorlijke intelligentie werd vaak de opleiding afgebroken. De vriendenkring vertoonde vaak sektarische trekjes. Aspirant-terroristen woonden in de regel in een sterk gepolitiseerde *Kommune* of *Wohngemeinschaft*, daar voltrok zich het definitieve radicaliseringsproces.

Ook het linkse milieu in Nederland komt aan de orde. Voor zijn verhaal over de Nederlandse advocaten van de RAF en verwante steuncomité's had Pekelder de beschikking over een unieke bron: het archief van de RAF-advocate Josephine Dubois. Dit berust momenteel bij het IISG. Ook de berichtgeving in de Nederlandse media komt uitvoerig aan bod. Duidelijk is dat de Nederlandse media te allen tijde bereid waren de Duitse regering en politiek het 'nadeel van de twijfel' te geven. De angst voor een *Überwachungsstaat* zat diep bij dit deel van links. Zij zagen de Bondsrepubliek als een spookbeeld dat zich ook naar Nederland kon uitbreiden.

Pekelder maakt een mooi portret van het actiewezen zoals dat opkwam naar aanleiding van de gebeurtenissen in Duitsland. Katalysator waren de lotgevallen van het enige Nederlandse RAF-lid Ronald Augustin. In de logica van de RAF ging de strijd in de gevangenis gewoon door. Publiciteit door hongerstakingen en andere protesten was daarbij een essentieel wapen. Sommige gevangenen zoals Meinhof en Augustin, maar óók de RAF-gevangenen in Nederland verbleven langere tijd in isolatie. Deze praktijk van de Duitse en later ook de Nederlandse autoriteiten was aanleiding voor talloze solidariteitsacties. De RAF maakte graag gebruik van begrippen als 'Isolationsfolter' en 'sensorische deprivatie'. Het was de Nederlandse arts en activist Sjef Teuns die dit begrip internationaal wist te lanceren. Pekelder is terecht kritisch over het gebruik van dit begrip. Het is de vraag of de omstandigheden werkelijk zó slecht waren, zeker in Stammheim hadden de RAF-gevangenen feitelijk een gezellige *Wohngemeinschaft* georganiseerd met mannen en vrouwen op één afdeling!

De Nederlandse solidariteitsacties kwamen in de zomer van 1974 op gang, waarbij vooral Ronald Augustin aandacht kreeg. Belangrijk waren groepen zoals de Rode Jeugd, het Rood Verzetsfront, Bond voor Wetenschappelijke Arbeiders en een club met de cryptische naam het Komitee Anti Duitse Terreur. Later ontstond het Medisch-Juridisch Comité geleid door advocaten en 'vertrouwensartsen'. Voortrekker was de roemruchte advocaat Bakker Schut. Pekelder is kritisch over de wijze waarop Bakker Schut, maar ook sommige artsen, zich verregaand identificeerden met hun cliënten. Zij misbruikten hun ambt om hun cliënten politieke en logistieke steun te bieden.

In het kader van de Schleyer-ontvoering in de herfst van 1977 kwamen Duitse terroristen in Nederland in actie. Bij arrestaties viel zelfs een dode aan de kant van de politie. De gevangenneming van deze terroristen plaatste de Nederlandse regering voor de beslissing hoe ze met deze vluchtgevaarlijke en radicale gevangenen om moest gaan. Pekelder is overwegend positief over de Nederlandse bewindslieden zoals Den Uyl en Van Agt. Kort gezegd: ze lieten zich niet gek maken door de dreiging en zeker niet door de actiecomités. De auteur heeft wel kritiek op de verregaande veiligheidsmaatregelen en op het vrij botte optreden van staatssecretaris Haars.

Effectief was het wel. Bevrijdingsacties bleven achterwege en uiteindelijk werden de terroristen aan Duitsland uitgeleverd. Pekelder ziet deze stoere *no-nonsense* houding als navolgenswaardig voor nu. Zijn inziens is de Nederlandse regering tegenwoordig te snel in paniek en slaagt er niet in een zelfverzekerde houding aan te nemen. In de recente perikelen rondom het geval Wilders werd het gelijk van Pekelder nog eens bevestigd.

Pekelder opent het boek met een spannende beschrijving van de schietpartijen, om daarna in een soort 'flashback' een en ander uit te leggen. Of deze filmische techniek echt geslaagd is, weet ik eigenlijk niet. Het maakt het boek onnodig ingewikkeld en de niet-ingevoerde lezer vliegen in eerste instantie de namen en data om de oren. De beschrijving van de juridische verwickelingen is soms wat taai, maar Pekelder blijft wel altijd helder schrijven.

Al met al is dit boek een aanrader. Iedereen die zich bezighoudt met terrorisme, of met Duits-Nederlandse betrekkingen, of met de geschiedenis van extreem-links in Nederland wordt goed bediend.

Willem Melching
Universiteit van Amsterdam